

Gdańsk, 21 listopada 2022

dr hab. Maria Kaźmierczak, prof. UG
Instytut Psychologii Uniwersytetu Gdańskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej Magister Anny Wendołowskiej:

„Dyadic doping – determinants and implications for the quality of the relationship”

Promotorka: dr hab. Dorota Czyżowska, prof. UJ

Różnice indywidualne w zakresie radzenia sobie z kryzysami tak o charakterze rozwojowym jak i nieprzewidywalnym to istotne zagadnienie, ściśle łączące się z jakością życia, jak również zdrowia czy relacji społecznych. W przedstawionej do recenzji rozprawie doktorskiej mgr Anna Wendołowska przyjmuje przede wszystkim perspektywę psychologii rodziny i podkreśla znaczenie radzenia sobie ze stresem przez partnerów w związkach intymnych, rozszerzając swój wywód o doniesienia z obszarów psychologii klinicznej i rozwoju. A mianowicie, w publikacjach włączonych do cyklu stanowiącego podstawę rozprawy doktorskiej Pani mgr Wendołowska analizuje radzenie sobie z niepożądanymi zdarzeniami i z doświadczaniem przewlekłego stresu w biegu wspólnego życia par. Ponadto, Doktorantka przeprowadza proces adaptacji inwentarza diadycznego radzenia sobie (*dyadic doping inventory*, DCI) zgodnie z conceptualizacją stresu i radzenia sobie z nim w systemowo-transakcyjnym modelu (STM) Bodenmanna. Pod refleksję poddaje również wybrane korelaty DCI – przywiązanie i centralność religijności, a zatem pogłębia swój wywód o kolejne aspekty z zakresu psychologii osobowości. Magister Anna Wendołowska udowadnia, że reagowanie na stres to również „wspólne radzenie sobie” lub stosowanie strategii „kosztem związku czy partnera”, co uwzględniając możliwość pomiaru tak ujętego przez Bodenmanna

relacyjnego poziomu (*diadic doping, DC*) poszerza wiedzę psychologiczną w tym obszarze i niesie liczne implikacje dla praktyki psychologicznej.

Rozprawa doktorska mgr Anny Wendołowskiej składa się z sześciu publikacji, jednej o charakterze teoretycznym i pięciu raportów z badań. Rozprawa złożona jest ze streszczeń w języku angielskim i polskim, wstępu, krótkich uzasadnień włączenia każdej z publikacji do cyklu oraz z podsumowania. Od strony formalnej można uznać, że autoreferat jest pewnym komentarzem do załączonych publikacji. Cykl doktorski cechuje spójność, która zasadza się na problemie radzenia sobie ze stresem w związkach intymnych, ze szczególnym podkreśleniem diadycznego oraz procesualnego charakteru tegoż pojęcia. Stwierdzam zatem, że cykl publikacji dotyczy dającego się wyodrębnić problemu naukowego. Uznaję jednocześnie, że rozprawa doktorska stanowi część większego przedsięwzięcia badawczego, jakim jest pomiar oraz określenie predyktorów i konsekwencji radzenia sobie ze stresem przez partnerów w związkach intymnych.

Wszystkie publikacje ukazały się w czasopismach z listy MEiN, w tym w czterech z listy Journal Citation Reports (JCR), posiadających współczynnik wpływu Impact Factor (IF):

- dwie w *Journal of Environmental Research and Public Health* (**praca 2 w cyklu**: *Perceived partner's self-control and social support effects on relationship satisfaction in couples experiencing infertility or miscarriage: Dyadic analyses*. **Praca 6 w cyklu**: *Supportive delegated and common dyadic coping mediate the association between attachment and relationship satisfaction: A dyadic approach*);
- jedna w *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues* (**praca 3 w cyklu**: *Psychometric properties and measurement invariance of the Polish version of the dyadic coping inventory*);
- jedna w *Psychiatrii Polskiej* (**praca 5 w cyklu**: *The dyadic coping model of bipolar disorder patients*).

Natomiast publikacje w czasopismach spoza listy JCR, bez IF ale o zasięgu międzynarodowym (*Religions*) lub krajowym (*Fides et Ratio*) to:

- *The effect of depression and the reframing strategy on the level of satisfaction with family life in infertile and post-miscarriage couples: dyadic analyses* (**praca 1 w cyklu**)
- *Centrality of religiosity and dyadic coping in close romantic relationships: dyadic approach* (**praca 4 w cyklu**).

We wszystkich publikacjach Doktorantka jest pierwszą autorką, a swój wkład w powstanie prac szacuje każdorazowo na co najmniej 60%. Prof. Czyżowska jest współautorką każdej z zaprezentowanych publikacji, co potwierdza dobre osadzenie rozprawy doktorskiej w pracę zespołu Promotorki. Wykazy zadań realizowanych przez autorów każdej z publikacji jasno

wskazują na zaangażowanie mgr Wendołowskiej w większość z etapów prac badawczych i przygotowania tychże publikacji. Uznaję więc, że mgr Anna Wendołowska jest wiodącą autorką wszystkich sześciu prac. Warto docenić fakt odpowiedzialności Doktorantki za statystyczną analizę zebranych danych we wszystkich publikacjach o charakterze empirycznym. W dalszej części mojej recenzji ustosunkuję się do poszczególnych publikacji w cyklu doktorskim, a z obowiązku recenzentki nakreślę swoje uwagi krytyczne.

Pierwsze dwie prace w serii powstały na bazie tego samego badania, dlatego pozwolę sobie zrecenzować je wspólnie. W obu publikacjach (**nr 1 i nr 2 w cyklu**) autorki wielowątkowo i wyczerpująco prezentują teoretyczne uzasadnienie problemu poruszanego w pracy. W części teoretycznej obu publikacji zaakcentowano znaczenie zasobów na poziomie interpersonalnym - bliskich relacji i intraindywidualnym, dotyczących radzenia sobie ze stresem. Przywoływano literaturę zagraniczną i tezy polskich autorów. Zaakcentowano perspektywę systemową analizy relacji rodzinnych i w samym badaniu zastosowano *F-COPES* w polskiej adaptacji Radochońskiego do pomiaru sposobów radzenia sobie systemu rodzinnego ze stresem (w **pracy nr 1** w analizach ujęto jedynie podskalę strategii przekształcania); *Test Giessen* w polskiej adaptacji Januszewskiego – do oceny obrazu siebie i własnego partnera na wymiarze depresyjności (**praca nr 1**) i poczucia kontroli (**praca nr 2**) oraz do pomiaru satysfakcji z życia rodzinnego (**praca nr 1**) - Skale Oceny Rodziny, czyli polską adaptację kwestionariusza *FACES IV* autorstwa Margasińskiego czy Skalę Powodzenia Małżeństwa Braun-Gałkowskiej (**praca nr 2**) i kwestionariusz ankiety. Badanie zostało przeprowadzone na unikalnej grupie 90 par małżeńskich, 50 par po doświadczeniu poronienia (w większości posiadających już dzieci) oraz 40 par ze zdiagnozowaną niepłodnością (w zdecydowanej większości bezdzietnych). Z pewnością dotarcie do grup par w kryzysie nienormatywnym było wyzwaniem i wymagało wysiłku, który należy docenić – aczkolwiek dołączone deklaracje wkładu w autorstwo publikacji wskazują na zebranie danych przez współautorki artykułu a nie Doktorantkę.

W obu publikacjach Doktorantka wraz z zespołem poszukiwała efektów aktora i partnera w przewidywaniu satysfakcji z życia rodzinnego / małżeńskiego par. Zastosowano modelowanie zgodnie ze schematem APIM (*actor-partner interdependence model*), powszechnie stosowane podejście do analizy danych o charakterze diadycznym według Kenny'ego i współpracowników. Doktorantka wraz z zespołem wykazała, że istnieją nie tylko efekty aktora w zakresie predykcyjnego znaczenia depresyjności dla satysfakcji z życia rodzinnego, ale i występuje efekt partnera (depresyjności mężczyzny) w przewidywaniu oceny życia rodzinnego przez partnerkę. Podobnie, Doktorantka wraz z zespołem wykazała istnienie nie tylko efektów aktora ale i partnera w zależnościach między postrzeganym poczuciem kontroli a satysfakcją ze związku małżeńskiego. Ciekawym wynikiem było

wykazanie roli percepcji tego wymiaru radzenia sobie ze stresem przez mężczyznę. Ponadto, publikacja 2 zawiera złożony obraz zależności w parach między różnymi strategiami radzenia sobie ze stresem (m.in. zaakcentowane znaczenie poszukiwania wsparcia), postrzeganym poczuciem kontroli partnerów a satysfakcją ze związku. Dyskusja wyników jest każdorazowo wyczerpująca i ściśle odnosi się do zarówno uzyskanych rezultatów badania jak i literatury. Doceniam fakt każdorazowego uwzględnienia w dyskusji ograniczeń i mocnych stron przeprowadzonego badania.

Po zapoznaniu się z pracami nr 1 i nr 2 pojawiły się jednak pytania dotyczące samej metody badania. W publikacjach tych brakowało mi uwzględnienia w części metodologicznej kryteriów włączenia i wyłączenia w procedurze doboru osób badanych do grupy. Zastanowił mnie ponadto aspekt czasu, jaki upłynął od momentu doświadczenia poronienia do czasu wzięcia udziału w badaniu (brak informacji w publikacji nr 1). Tego typu informacje pojawiły się dopiero w publikacji 2. Zaskoczył mnie również brak omówienia możliwego wpływu diety w analizach – grupa po doświadczeniu poronienia w aż 74% rekrutowała się z grona rodziców, grupa par ze zdiagnozowaną niepłodnością to w 92% pary bezdzietne. Jest to istotna różnica z uwagi na koncentrację Doktorantki na relacjach rodzinnych (zadowolenie rodzinne, wsparcie). Zastanawiający jest również niski wskaźnik rzetelności skali poczucia kontroli i w związku z tym braku głębszej refleksji nad ograniczeniem wiarygodności uzyskanych wyników.

W publikacji nr 3 Doktorantka wraz z Promotorką rozprawy i autorem oryginalnego kwestionariusza przedstawiają psychometryczny opis zaadaptowanego na warunki polskie narzędzia do pomiaru diadycznego radzenia sobie ze stresem (DCI). Bardzo pozytywnie oceniam tę wyróżniającą się w recenzowanym cyklu publikację, która stanowi oczywisty wkład w psychologię różnic indywidualnych czy psychologię rodziny. Publikacja stanowi niejako rozwinięcie tez zawartych w artykułach nr 1 i nr 2, a dotyczących konieczności analizy na poziomie diady stresu doświadczanego przez partnerów w związku intymnym. W artykule autorzy klarownie i wyczerpująco opisują podłoże teoretyczne modelu STM Bodenmanna i wyjaśniają znaczenie elementów teorii systemowej, które wzbogacają klasyczne podejście Lazarusa do radzenia sobie ze stresem. Proces adaptacji DCI został oparty o dane pozyskane od $N = 275$ par. Zarówno opis samego narzędzia, proces psychometrycznego jego opracowania jak i przeprowadzona dyskusja są standardowe dla tego typu publikacji, aczkolwiek zwraca uwagę wnikliwość prezentacji kolejnych części pracy. Warto docenić fakt, że publikacja ukazała się w czasopiśmie *Current Psychology: A Journal for Diverse Perspectives on Diverse Psychological Issues*, IF = 2.387 (2021). Wkład Doktorantki w przygotowanie publikacji został oszacowany na wysokim poziomie 65%. Żałuję jedynie, że Doktorantka nie dała czytelnikom możliwości zapoznania się z

prezentowanym narzędziem badawczym, np. nie załączyła w publikacji linku do kwestionariusza.

W kolejnych publikacjach Doktorantka wykazała predykcyjne znaczenie diadycznego radzenia sobie ze stresem dla jakości związku uwzględniając oboje partnerów, jak również zaprezentowała teoretyczną propozycję opisu jego roli w grupie pacjentów z chorobą afektywną dwubiegunową (ChAD). W pracy nr 4 autorki koncentrują się na powiązaniach dwóch konstruktów wraz z ich wymiarami: diadycznego radzenia sobie ze stresem i centralności religijności. Należy docenić fakt przeprowadzenia przez Doktorantkę kolejnego badania z udziałem par ($N = 116$ par heteroseksualnych; związki o stażu co najmniej 12 miesięcy). Model badawczy został przedstawiony klarownie, a badanie miało na celu eksplorację w kierunku opisu efektów aktora i partnera w relacji między centralnością religijności (oraz zgodnością w tym aspekcie w parach) i diadycznym radzeniem sobie ze stresem.

W publikacji zaprezentowano wyniki analiz statystycznych, z których te uzyskane w wyniku zastosowania schematu APIM wydają się najbardziej nowatorskie z perspektywy psychologii osobowości i różnic indywidualnych. Dyskusja na temat braku zależności między dwoma konstruktami jest wnikliwa, z licznymi odniesieniami do literatury. Interesującym wątkiem jest analiza stwierdzonych różnic między partnerkami i partnerami w związkach deklarujących wiarę katolicką a kohabitantami i osobami tworzącymi związki zalegalizowane ślubem cywilnym.

Nieco krytycznie chcę zaznaczyć, że we wstępie do rozprawy doktorskiej mgr Wendołowska określiła cel publikacji jako dalszą walidację kwestionariusza DCI. A zatem, jak rozumiem, religijność jako zmienna została wybrana po to, aby udowodnić trafność DCI. Nie jest zatem dla mnie jasne, dlaczego w samym artykule, zresztą poprawnie – na bazie przeglądu literatury, podkreśla się eksploracyjną naturę własnych poszukiwań badawczych. Z perspektywy testowania trafności DCI z pewnością bardziej wartościowym byłoby postawienie hipotez badawczych. Ponadto, w części dyskusji zabrakło mi pogłębionej refleksji nad różnicami płci w zakresie liczby uzyskanych efektów aktora i partnera. Zaprezentowano tezy odnoszące się do roli kobiet w związku w zależności od tego, czy identyfikują się z wiarą katolicką lub nie. Można odczuwać pewien niedosyt dotyczący stwierdzonych a nie wnikliwie przedyskutowanych efektów aktora centralności religijności jako predyktora diadycznego radzenia sobie ze stresem (własnego lub postrzeganego partnerki) u mężczyzn.

Podsumowując niniejszą publikację oceniam pozytywnie, zauważając wiodącą rolę Doktorantki na każdym etapie jej powstawania. Uważam, że recenzowana praca stanowi inspirację do kolejnych badań nad stresem w związkach intymnych w kontekście ich

wyznania, praktyk religijnych czy religijności pojmowanej z perspektywy psychologii osobowości, aczkolwiek zastanawiam się nad jej znaczeniem dla analiz trafności samego konstruktu diadycznego radzenia sobie ze stresem i DCI.

W publikacji **nr 5** Doktorantka wraz ze współautorami analizuje nie tylko konstrukt diadycznego radzenia sobie ze stresem ale i przywołuje pojęcie przywiązania w analizie funkcjonowania w związku intymnym pacjentów z chorobą afektywną dwubiegunową. Doktorantka buduje teoretyczny model w oparciu o modele robocze siebie i innych kształtujące bezpieczne lub pozabezpieczone przywiązanie, którego rola dla jakości związków intymnych została dobrze udokumentowana w literaturze psychologicznej i omówiona w recenzowanej pracy. W publikacji wybrzmiewa teza o istotnym znaczeniu doświadczeń z dzieciństwa o charakterze relacyjnym dla stylu przywiązania, który z kolei wiąże się z efektywną regulacją negatywnych emocji lub ze stosowaniem strategii nieskutecznych w radzeniu sobie ze stresem, jak unikanie, zbyt silne reagowanie na problem (pobudliwość czy intruzyność w relacjach), czy reagowanie w sposób chaotyczny. A zatem przywiązanie i radzenie sobie ze stresem to pojęcia powiązane, jednak autorzy publikacji podkreślają ważne znaczenie czynników kontekstowych moderujących lub mediujących te zależności. Koncentrują się na kontekście diady oraz zdrowia. Zdaniem autorów publikacji dobre radzenie sobie ze stresem w diadzie może nie tylko być efektem pozytywnego spostrzegania związku czy zachowań partnera, ale i przekładać się na większą motywację do tworzenia relacji o wyższej jakości, a więc i na wyższą satysfakcję z tegoż związku jak i na ogólny dobrostan. Wydaje się, że diadyczny kontekst proponowanego przez Bodenmanna a analizowanego przez Doktorantkę ujęcia mierzenia się ze stresem wzbogaca refleksję nad mechanizmami funkcjonowania partnerów w związku intymnym w obliczu choroby. Autorzy wskazują również na implikacje praktyczne zaproponowanego modelu, którego testowanie miałoby znaczenie m.in. dla pracy klinicznej, terapeutycznej czy dla opracowania programów edukacyjnych. Doceniam włączenie problematyki bliskich relacji oraz perspektywy psychologii rodziny do opracowania tematyki wsparcia osób mierzących się z chorobą afektywną dwubiegunową. Relacyjne podejście do problemu radzenia sobie z trudnościami przez partnerów z tej grupy uznaję za wartościową i nowatorską propozycję integrującą wcześniejsze doniesienia z literatury, z różnych obszarów psychologicznych rozważań.

W ostatniej publikacji **nr 6** w cyklu mgr Wendołowska wraz ze współautorkami kontynuuje omawianie zagadnienia powiązań pomiędzy reprezentacją przywiązania ocenianą za pomocą wywiadu, *Adult Attachment Interview* (AAI) a satysfakcją ze związku (cel pierwszy), a jako mediator tej zależności określa diadyczne radzenie sobie ze stresem. I właśnie ten ostatni aspekt modelu badawczego, określony jako cel drugi, uznaję za innowacyjny. W badaniu wzięła udział grupa $N = 114$ par heteroseksualnych. Jako kryterium

włączenia do grupy Doktorantka podaje wiek ≥ 25 r.ż. i staż związku co najmniej 1 rok. Nie jest dla mnie jasne, czy ta grupa badana stanowiła część większej populacji uczestniczącej w procesie adaptacji narzędzia badawczego DCI (publikacja 3). Ponadto wydaje się, że Autorka była odpowiedzialna za przeprowadzanie wywiadów za pomocą AAI, co sugeruje zaprezentowany podział zrealizowanych zadań oraz autoreferat. Należy docenić i pochwalić Doktorantkę za ten wkład z uwagi na czasochłonność, złożoność i trudność tego typu oceny przywiązania (wymagającej certyfikowanego przygotowania). A zatem publikacja ta jest unikalna również ze względu na połączenie danych ilościowych z jakościowymi. Jeśli chodzi o przyjętą strategię analiz statystycznych to ponownie zastosowano schemat APIM. Część empiryczna artykułu została przygotowana zgodnie z przyjętymi standardami i jest klarowna. Za szczególnie interesujące uznaję udowodnienie krzyżowych efektów typu aktor – partner w relacji przywiązania z satysfakcją ze związku mediowanej przez wymiary diadycznego radzenia sobie ze stresem przez partnerów.

Autorki prowadzą ciekawą dyskusję nad uzyskanymi wynikami. W oparciu o literaturę przedmiotu omawiają efekty aktora i partnera (słabe) w oddziaływaniu przywiązania na satysfakcję ze związku. Warto przy tym zwrócić uwagę, że lękowość i unikowość przywiązaniowa (a zatem tutaj: pozabezpieczne przywiązanie) mogą być odmiennie postrzegane przez partnerów w diadzie ze względu na stereotypy płci i z różną siłą przekładać się na jakość ich relacji. Autorki odnoszą się do tradycyjnie rozumianej roli kobiety w związku, choć warto też wspomnieć o różnych efektach lękowości przywiązaniowej (jak wskazuje literatura niejednoznacznie destruktywnej dla związków intymnych) u mężczyzn. Zwraca natomiast uwagę interesująca dyskusja na temat wpływu czynników kontekstowych na efekty, w tym mediacyjne, diadycznego radzenia sobie ze stresem dla jakości związków intymnych. Uważam, że poruszane kwestie znaczenia zmagania się z chorobą podnoszą spójność tej publikacji z pracą nr 5, co korzystnie wpływa na recepcję recenzowanego cyklu artykułów.

Chcę również zwrócić uwagę na moją krytyczną ocenę pewnych aspektów cyklu doktorskiego. W toku zapoznawania się z autoreferatem i z publikacjami uwzględnionymi w cyklu zwróciłam uwagę na to, że podstawy teoretyczne prezentowanych badań znajdują się w publikacjach nr 3 (refleksja nad pojęciem DC i adaptacja narzędzia badawczego) i nr 5 (perspektywa psychologii osobowości oraz kliniczna), jak również są streszczone w samym autoreferacie. Żałuję, że teoretyczna refleksja zaprezentowana w autoreferacie Doktorantki nie uwzględnia ogólnego problemu badawczego wraz z celami badań wynikającymi jasno z koncepcji Bodenmanna, którą się zajmuje. Wówczas klarowniejsze byłoby dla mnie zrozumienie ujęcia w cyklu publikacyjnym badań nad niepłodnością czy jakości związków intymnych pacjentów z chorobą afektywną dwubiegunową. Rozumiem, że mgr Wendołowska

kierowała się potrzebą analizy znaczenia diadycznego radzenia sobie ze stresem w kryzysach nienormatywnych, ale pojawia się pytanie o kryteria wyboru akurat tych, wspomnianych. Pewnym zastrzeżeniem, które chcę zgłosić, jest fakt publikowania niektórych prac w czasopiśmie dość dalekim tematycznie od zagadnień poruszanych przez Doktorantkę, bo niezwykle inkluzywnym, jeśli chodzi o dyscypliny naukowe - *Journal of Environmental Research and Public Health*. Jestem jednak świadoma wymogów formalnych stawianych współcześnie naukowcom i strategii publikacyjnych, jakie czasem muszą obierać.

Chcę podkreślić, że Doktorantka nawiązała w autoreferacie do faktu kontynuowania badań nad tematyką poruszoną w publikacjach nr 5 i nr 6. Doktorantka prowadzi badania nad predyktorami intymności w związkach romantycznych wykazując różnice płci w zakresie efektów przywiązania. Ponadto, poszerza swoje poszukiwania badawcze o wątki dotyczące fizjologii (czynniki endokrynologiczne) oraz stosuje złożone schematy badawcze – badania longitudinalne.

Uznaję więc, że zaprezentowane przez Doktorantkę rozwiązanie sformułowanego problemu naukowego jest oryginalne. Magister Wendołowska wykazała się w pracy bardzo wysokim stopniem wiedzy teoretycznej w dyscyplinie psychologia. Recenzowana praca wskazuje na wysokie kompetencje Doktorantki w zakresie zaprojektowania i przeprowadzenia badań oraz analizy uzyskanych wyników wraz z ich syntezą i interpretacją. Pracowitość Doktorantki ukazuje choćby opracowanie przy Jej wiodącym udziale narzędzia psychologicznego, które zostało wykorzystane w badaniach przedstawionych w rozprawie doktorskiej. W mojej opinii magister Wendołowska posiada umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Reasumując stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi określone w art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2016 r. poz. 882 z póź. zm). Z tej racji wnioskuję o dopuszczenie Magister Anny Wendołowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego. Jednocześnie wnoszę o wyróżnienie dysertacji.

Anna Różniak